

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

สิทธิดิจิทัล (digital rights)
การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในโลกดิจิทัล

จัดทำโดย นายณวัฒน์ ประสพเนตร
รหัส ๖๘๑๓๑๙

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” (นธป.) รุ่นที่ ๑๓
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทนำ

สิทธิดิจิทัล (Digital Rights) หมายถึง สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีบนโลกดิจิทัล ซึ่งรวมถึงการควบคุมข้อมูลส่วนตัวของบุคคล สิทธิดิจิทัลช่วยให้ประชาชนสามารถควบคุมข้อมูลส่วนตัวได้อย่างมั่นใจ และป้องกันไม่ให้ข้อมูลส่วนตัวของบุคคลถูกนำไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต สิทธิดิจิทัล (Digital Rights) เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่มีการปรับให้เข้ากับบริบทของโลกดิจิทัล เช่น สิทธิในการแสดงออก การแสดงความคิดเห็น ความเชื่อ หรือข้อมูลข่าวสารบนโลกออนไลน์ สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการบนโลกออนไลน์ สิทธิในความเป็นส่วนตัว การควบคุมข้อมูลส่วนตัวของตนเอง สิทธิในความปลอดภัย การได้รับการคุ้มครองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ และสิทธิในการมีส่วนร่วมในสังคมออนไลน์

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญในชีวิต และเทคโนโลยีดิจิทัลก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิบนโลกดิจิทัล หรือ “Digital Rights” จึงเป็นทักษะที่สำคัญ และมีความจำเป็นสำหรับทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้เราสามารถใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ปกป้องข้อมูลส่วนตัว และสร้างสังคมออนไลน์ที่ปลอดภัย เพื่อสร้างรากฐานสำคัญในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในสังคมออนไลน์ ตลอดจนการปกป้องข้อมูลส่วนตัวของเราบนโลกออนไลน์

โดยบทความนี้จะศึกษาความหมายของสิทธิดิจิทัล (Digital Rights) และสิทธิต่าง ๆ บนโลกดิจิทัล เช่น สิทธิในการแสดงออก สิทธิในการเข้าถึงข้อมูล สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิในความปลอดภัย สิทธิในการมีส่วนร่วม ตลอดจนการศึกษากฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับสิทธิดิจิทัล (Digital Rights) ในประเทศไทย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบในสิทธิดิจิทัลขั้นพื้นฐาน เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐ และที่แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. ๒๕๖๒ และพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ เปรียบเทียบกับหลักกฎหมายสากล ตามกฎบัตรว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและหลักการพื้นฐานสำหรับอินเทอร์เน็ต (Charter of Human Rights and Principles for the Internet)

ปัจจุบันแม้ว่าจะมีมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและความรับผิดชอบในสิทธิดิจิทัล (Digital Rights) ขั้นพื้นฐาน แต่การละเมิดสิทธิของคนไทยและการรั่วไหลของข้อมูลส่วนบุคคลในประเทศไทยยังเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการละเมิดความเป็นส่วนตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในชีวิตของประชาชนจำนวนมาก มีการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปทำธุรกรรมทางการเงินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ในการก่ออาชญากรรมอื่น ๆ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการศึกษามาตรการหรือแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิดิจิทัล (Digital Rights) เช่น แนวทางการปกป้องความเป็นส่วนตัวเบื้องต้น การใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย การศึกษาและทำความเข้าใจนโยบายความเป็นส่วนตัวก่อนใช้บริการ นอกจากนี้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด โดยให้ความสำคัญกับส่งเสริมให้บุคลากรขององค์กรตระหนักถึงสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคล และความสำคัญของการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล รวมทั้งการกำหนดมาตรการทางกฎหมายเพื่อรักษาความปลอดภัยข้อมูลที่เหมาะสม

และการกำหนดขอบเขตสิทธิดิจิทัล (Digital Rights) เพื่อสร้างกฎเกณฑ์สากล ตลอดจนการสร้าง การเรียนรู้และความเข้าใจถึงสิทธิและความรับผิดชอบในสิทธิดิจิทัลขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างสรรค์สังคม ออนไลน์ที่ดีร่วมกัน

๑. ความหมายของสิทธิดิจิทัล (digital rights)

สิทธิดิจิทัล (digital-rights) คือสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ทุกคนมีบนโลกดิจิทัล ซึ่งรวมถึง การควบคุมข้อมูลส่วนตัว โดยสิทธิดิจิทัลจะมีส่วนช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมข้อมูลส่วนตัว ของแต่ละบุคคลได้อย่างมีความมั่นใจ และป้องกันไม่ให้ข้อมูลส่วนตัวของคุณบุคคลเหล่านั้นถูกนำไปใช้ โดยไม่ได้รับอนุญาต สิทธิเหล่านี้คล้ายคลึงกับสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่ถูกปรับให้เข้ากับบริบท ของโลกดิจิทัล^๑ ซึ่งเป็นไปตามบริบทสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไป

อย่างไรก็ดี Coconet ซึ่งเป็นเครือข่ายและแพลตฟอร์มสำหรับสร้างและสนับสนุน ความเคลื่อนไหวของสิทธิดิจิทัลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้^๒ ได้มีโครงการ Coconet Digital Rights Camp หรือ Coconet II ใน พ.ศ. ๒๕๖๒ ให้นำการเปลี่ยนแปลง (Changemakers) ซึ่งมาจากหลากหลายอาชีพ เช่น นักวิจัย นักข่าว นักสิทธิมนุษยชน จากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มาร่วมสร้างความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิทางดิจิทัล โดยให้ผู้เข้าร่วมทั้ง ๑๒๐ คน ได้ให้คำนิยาม เกี่ยวกับสิทธิทางดิจิทัลตามบริบทของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งได้ให้คำนิยามที่ให้แง่มุม เชิงคุณค่าหลากหลายแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้^๓

(๑) สิทธิดิจิทัลคือการใช้สิทธิมนุษยชนสากลในพื้นที่ดิจิทัล

(๒) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในสภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล มักเกี่ยวข้องกับ ทั้งเสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการแสดงออก การรวมกลุ่ม การรวมตัว การเข้าถึงอุปกรณ์ อินเทอร์เน็ต สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและแพลตฟอร์ม เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอื่น ๆ ไปจนถึงการเข้าถึง พื้นที่ปลอดภัยบนสังคมออนไลน์ ความมั่นคง ความปลอดภัย และความเท่าเทียม

(๓) สิทธิดิจิทัลคือส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่รับรองว่าทุกคนจะสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ที่ถูกจัดการแบบเปิดกว้าง รับผิดชอบ และโปร่งใส เพื่อรับประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยไม่คำนึงถึงเพศ รสนิยมทางเพศ อายุ เชื้อชาติ และอื่น ๆ

(๔) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิมนุษยชนแบบออนไลน์ซึ่งเอื้อให้เกิดการเข้าถึงข้อมูลและเสรีภาพ ในการแสดงออกในพื้นที่ปลอดภัย เคารพความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย

(๕) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิมนุษยชนที่มีตามธรรมชาติ ทั้งสำหรับผู้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) และผู้ที่ไม่ได้ใช้ รวมไปถึงการรับรองการเข้าถึงสิทธิที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงข้อมูล เทคโนโลยี และ องค์ความรู้ปราศจากความรุนแรง การสอดแนม และการเลือกปฏิบัติ ตลอดจนเคารพความเป็น ส่วนตัว อำนาจเหนือตนเอง และการตัดสินใจด้วยตนเอง

^๑ กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, Think Digital [Online], Available : <https://blog.think-digital.app/2024/07/15/digital-right> [2025, July 10]

^๒ Coconet, About Coconet [Online], Available : <https://coconet.social/about/> [2025, July 10]

^๓ Coconet, what are digital rights? [Online], Available : <https://coconet.social/2020/digital-rights-exploring-definitions-th/> [2025, July 10]

(๖) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิมนุษยชนออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึง การมีส่วนร่วม ความปลอดภัยของข้อมูล และความเป็นส่วนตัว ด้วยค่านิยมที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลางทั้งเรื่องศักดิ์ศรี ความเคารพ ความเท่าเทียม ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความยินยอม และความยั่งยืน ทางสิ่งแวดล้อม

(๗) สิทธิดิจิทัลให้ความสำคัญกับมนุษย์มากกว่าบริษัทเอกชน และควรกระตุ้นการมีส่วนร่วม อย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

(๘) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในสภาพแวดล้อมแบบดิจิทัล มักเกี่ยวข้องกับทั้งเสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการแสดงออก การรวมกลุ่ม การรวมตัว การเข้าถึงอุปกรณ์อินเทอร์เน็ต สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลและแพลตฟอร์ม เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ไปจนถึงการเข้าถึงพื้นที่ปลอดภัย บนสังคมออนไลน์ ความมั่นคง ความปลอดภัย และความเท่าเทียม

(๙) สิทธิดิจิทัลคือสิทธิในการแสดงออกในพื้นที่ดิจิทัลที่เน้นเรื่องความปลอดภัย ความเป็นส่วนตัว มั่นคง และยั่งยืน

๒. ประเภทของสิทธิดิจิทัล

สิทธิดิจิทัลนั้นมีหลากหลายประเภท ยกตัวอย่างเช่น สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy) สิทธิในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Right to Access the Internet) สิทธิในข้อมูลและความโปร่งใส (Right to Information and Transparency) สิทธิในความปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity and Safety Rights) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาดิจิทัล (Intellectual Property Rights) สิทธิในการลบข้อมูลส่วนบุคคล (Right to be Forgotten)

(๑) **สิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right to Privacy)** นั้น เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เนื่องจากโดย ธรรมชาติแล้วมนุษย์ย่อมมีสิทธิที่จะใช้ชีวิตตามลำพัง รวมทั้งทำกิจกรรมส่วนตัว โดยปราศจากการรบกวนจากผู้อื่น อีกทั้งมีสิทธิหวงกันไม่ให้ผู้อื่นนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ หรือเผยแพร่ข้อมูลใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงเกียรติคุณของตน สิทธิส่วนบุคคลนี้จะรวมถึง ความเป็นส่วนตัวทางกายภาพในการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น การดำเนินชีวิตในเคหสถานโดยปราศจากการรบกวนจากผู้อื่น และสิทธิในชื่อเสียงเกียรติยศอันเป็นนามธรรมที่บุคคลทุกคนมีสิทธิหวงกัน ไม่ให้ผู้ใดมาทำละเมิดการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลมีวิวัฒนาการมา ยาวนาน จนได้รับการคุ้มครอง จากระบบกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบัน การเจริญเติบโตของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้เกิดปัญหาการล่วงละเมิดความเป็นส่วนตัว และข้อมูลส่วนบุคคลของคนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ การสื่อสารโดยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตส่งผลให้ข้อมูลส่วนบุคคลได้รับการรวบรวม จัดเก็บ ได้ง่ายในรูปของเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลให้การเผยแพร่ ข้อมูลดังกล่าวเป็นไปโดยง่าย และสะดวกรวดเร็วมากขึ้น จนบางครั้งนำไปสู่การเผยแพร่โดยไม่ชอบ ด้วยกฎหมาย ส่งผลให้สิทธิส่วนบุคคล อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนถูกละเมิดได้ง่ายขึ้น และมีความเสียหายเกิดในวงกว้าง ตัวอย่างเช่นกรณีสื่อออนไลน์ได้เผยแพร่ หรือแชร์คลิปภาพ คลิปเสียงของดารามีการโต้เถียงกันเรื่องชู้สาว หรือเผยแพร่ภาพถ่าย หรือบัตรประชาชน ของบุคคลต่าง ๆ อันถือเป็นข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต เหล่านี้ถือเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในสังคมออนไลน์ปัจจุบัน

แต่การกระทำทั้งหลายที่กล่าวมานี้ อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับเจ้าของข้อมูลในฐานที่ถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และข้อมูลส่วนบุคคล

นอกจากนี้สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transactions Development Agency หรือ EDTA) ให้คำนิยามคำศัพท์นี้ว่าหมายถึง สิทธิของบุคคลตามหลักขั้นพื้นฐานของกฎหมายที่จะอยู่ตามลำพัง (The Right to Be Left Alone) โดยปราศจากการรบกวนหรือสอดแทรกจากผู้อื่นที่ทำให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญใจ เสียหาย อับอาย หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ

ในประเทศไทยนั้น มีการบัญญัติรับรองถึงการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของไทยไว้ในกฎหมายสูงสุดคือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๒ ดังนี้

“บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว การกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อยุติการกระทำที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ”

นอกจากนี้ ยังได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหลายฉบับ ยกตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการให้สิทธิกับเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลสร้างมาตรฐานการรักษาข้อมูลส่วนบุคคลให้ปลอดภัย และนำไปใช้ให้ถูกต้องกับวัตถุประสงค์ตามคำยินยอมที่เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลอนุญาต^๔

ในกฎหมายสากลก็ได้บัญญัติเรื่องการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น UN Universal Declaration of Human Rights ๑๙๔๘ มาตรา ๑๒ บัญญัติว่า “ไม่มีบุคคลใดที่จะถูกแทรกแซงในความเป็นส่วนตัว ครอบครัวบ้านหรือการติดต่อระหว่างกันหรือทั้งสิทธิในเกียรติยศชื่อเสียงของเขา ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายหากมีการถูกแทรกแซงเช่นนั้น”^๕

(๒) สิทธิในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต (Right to Access the Internet) นั้น คือสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างเท่าเทียม มีคุณภาพ และราคาที่เหมาะสม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาการทำงาน และการใช้ชีวิต อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีข้อถกเถียงกันว่ารัฐบาลของประเทศควรรับรองว่า “การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชน” เป็น “สิทธิ” ของประชาชน และ เป็น “สิทธิมนุษยชน” ที่รัฐต้องคุ้มครองหรือไม่ โดยฝ่ายที่สนับสนุนให้รัฐมีการรับรองสิทธิดังกล่าว ให้เหตุผลว่าเนื่องจากในปัจจุบันโลกออนไลน์เป็นทั้งเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนการใช้สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานอื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้นควรรับรองสิทธิดังกล่าวให้แก่ประชาชน แต่ฝ่ายที่คัดค้านว่า “การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต” ไม่ควรถูกจัดให้เป็น “สิทธิมนุษยชน” เนื่องจากสิทธิมนุษยชนถูกระบุอยู่ชัดเจนแล้วในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ฝ่ายคัดค้านนี้

^๔ Soraya S., กฎหมายสื่อสารมวลชน การคุ้มครอง สิทธิส่วนบุคคล และชื่อเสียงเกียรติคุณ [Online], Available: <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/> [2025, July 22]

^๕ บุญยศิษย์ บุญโพธิ์, สื่อมวลชนกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล. Executive Journal. https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_09/pdf/86-88.pdf

จึงมองว่าอินเทอร์เน็ตเป็นเพียงเครื่องมือที่เอื้อให้เราใช้สิทธิตามที่กำหนดในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเท่านั้น

(๓) สิทธิในข้อมูลและความโปร่งใส (Right to Information and Transparency) นั้น คือสิทธิที่ประชาชนควรได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสิทธิดังกล่าวเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๔๑(๑) ซึ่งบัญญัติว่า “มาตรา ๔๑ บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ.. (๑) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ..” ซึ่งมาตรานี้เป็นหลักประกันสิทธิของประชาชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของรัฐซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและครบถ้วน จะช่วยให้ประชาชนสามารถตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผล อีกทั้งเป็นมาตราที่ส่งเสริมความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในการทำงานของรัฐ โดยประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับรู้ (Right to know) ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐอย่างกว้างขวาง รวมทั้งสามารถแสดงความคิดเห็นโดยสุจริตต่อการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐได้ ทั้งนี้สอดคล้องกับหลัก "การปกครองโดยประชาชน" (Government by the people) ในระบบประชาธิปไตย และหลักความโปร่งใส (Transparency) ของการบริหารราชการที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) นอกจากนี้ สิทธิดังกล่าวยังมีความสัมพันธ์กับสิทธิในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of speech หรือ Freedom of expression) และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ยิ่งประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐมากเท่าใด ยิ่งสะท้อนว่าประเทศนั้นให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพของประชาชนมากเท่านั้น^๖ นอกจากนี้ในประเด็นของการรับทราบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐนั้นมิได้เป็นเพียงแค่สิทธิ แต่เป็น “หน้าที่” ของรัฐที่จะต้องเปิดเผย กล่าวคือสำหรับกฎหมายภายในประเทศไทยไม่เพียงแต่ระบุว่า การเข้าถึงข้อมูลของรัฐเป็นสิทธิเท่านั้น แต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๐ (ฉบับปัจจุบัน) ได้ระบุว่าการเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะยังเป็น ‘หน้าที่’ ของหน่วยงานอีกด้วย โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๕๙ บัญญัติว่า “รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของ หน่วยงานของรัฐที่มีใช้ข้อมูลเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐหรือเป็นความลับของทางราชการตามที่ กฎหมายบัญญัติ และต้องจัดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารดังกล่าวได้โดยสะดวก” ซึ่งกลไกดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดระบบตรวจสอบลดการทุจริตได้อย่างเป็นรูปธรรม และส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สามารถแสดงความคิดเห็น หรือตัดสินใจต่าง ๆ บนพื้นฐานของการมีข้อมูลประกอบอย่างถูกต้องรอบด้าน

นอกจากนี้ ในต่างประเทศสิทธิได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ หรือ Right to know ได้รับการรับรองไว้ใน กฎหมายของหลายประเทศเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สำคัญ เช่น ค.ศ. ๑๙๔๔ สวีเดน บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ / ค.ศ. ๑๙๖๖ สหรัฐอเมริกา บัญญัติไว้ใน กฎหมายเกี่ยวกับอิสระในข้อมูลข่าวสาร (Freedom of Information Act) / ค.ศ. ๑๙๗๘ ฝรั่งเศส บัญญัติไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางปกครอง / ค.ศ. ๑๙๘๗ แคนาดา บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Access to Information Act) /

^๖ Pimnara Intaprasert, SDG Updates | Right to know สิทธิได้รับรู้ : การเปิดเผยข้อมูลสำคัญอย่างไรต่อการบรรลุ SDGs [Online], Available : <https://www.sdgmove.com/2021/04/06/sdg-updates-right-to-know> [2025, July 25]

ค.ศ. ๑๙๘๒ ออสเตรเลีย บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยอิสระในข้อมูลข่าวสาร (Freedom of Information Act) / นิวซีแลนด์ บัญญัติไว้ในกฎหมายว่าด้วยข้อมูลข่าวสารของราชการ ค.ศ. ๑๙๘๒ (Official Information Act) เป็นต้น

(๔) สิทธิในความปลอดภัยไซเบอร์ (Cybersecurity and Safety Rights) นั้น คือสิทธิของบุคคลที่จะได้รับการคุ้มครองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลอย่างปลอดภัยสิทธิในการได้รับการปกป้องจากการถูกล่วงละเมิดทางไซเบอร์และสิทธิในการได้รับการเยียวยาเมื่อเกิดความเสียหายจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งภัยคุกคามทางไซเบอร์ หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินการใด ๆ ผ่านการใช้ระบบสารสนเทศหรือเครือข่ายที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบข้อมูลเครือข่ายหรือข้อมูลภายใน^๗ ดังนั้นแล้วจึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์ขึ้น เพื่อใช้ในการปกป้องคอมพิวเตอร์ เครือข่าย ซอฟต์แวร์แอปพลิเคชัน ระบบที่สำคัญ และข้อมูลจากภัยคุกคามทางดิจิทัลที่อาจเกิดขึ้นได้ องค์กรมีหน้าที่รับผิดชอบในการรักษาความปลอดภัยข้อมูล เพื่อรักษาความไว้วางใจของลูกค้าและเป็นไปตามกฎระเบียบ พวกเขาใช้มาตรการและเครื่องมือรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์เพื่อปกป้องข้อมูลที่ละเอียดอ่อนไม่ให้ถูกเข้าถึงโดยไม่ได้รับอนุญาต ตลอดจนป้องกันการหยุดชะงักของการดำเนินธุรกิจที่เป็นผลจากกิจกรรมในเครือข่ายที่ไม่พึงประสงค์ องค์กรต่าง ๆ ปรับใช้การรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์โดยการปรับปรุงการป้องกันทางดิจิทัลระหว่างบุคคล กระบวนการ และเทคโนโลยีต่าง ๆ^๘

เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ระบบสารสนเทศ การเชื่อมโยงข้อมูล และการดำเนินชีวิตบนแพลตฟอร์มออนไลน์กลายเป็นเรื่องปกติ ท่ามกลางความสะดวกสบายที่เพิ่มขึ้น ภัยคุกคามทางไซเบอร์ก็ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้การดูแล Cybersecurity หรือความปลอดภัยทางไซเบอร์ไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคโนโลยีอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องของกฎหมายที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญหนึ่งในกฎหมายที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้เพื่อรับมือกับความเสี่ยงในโลกไซเบอร์คือพระราชบัญญัติว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. ๒๕๖๒ หรือที่เรียกโดยย่อว่า พ.ร.บ. ความมั่นคงไซเบอร์ ซึ่งมีผลบังคับใช้แล้วและกำลังถูกพูดถึงอย่างแพร่หลาย โดยพ.ร.บ. ความมั่นคงไซเบอร์ เป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อกำหนดแนวทางการรักษาความมั่นคงปลอดภัยในระบบสารสนเทศของประเทศ เพื่อป้องกันและรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ เศรษฐกิจ และความปลอดภัยของประชาชน กฎหมายฉบับนี้จัดตั้งคณะกรรมการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ (กมช.) เพื่อกำกับดูแลการวางแผนและกำหนดมาตรการด้าน Cybersecurity โดยเฉพาะ รวมถึงให้อำนาจในการตรวจสอบระบบสารสนเทศของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ (Critical Information Infrastructure – CII) นอกจากนี้ในเรื่องของผลกระทบนั้น พ.ร.บ. ความมั่นคงไซเบอร์ ส่งผลต่อภาคธุรกิจเอกชน โดยเฉพาะองค์กรที่อยู่ในกลุ่ม CII หรือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่อ่อนไหว ที่ต้องเตรียมระบบด้าน Cybersecurity ให้พร้อมสำหรับการตรวจสอบ

^๗ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, ทำความรู้จักกับภัยคุกคามไซเบอร์ [Online], Available : <https://www.sec.or.th/TH/Pages/CYBERRESILIENCE-KNOWLEDGECYBER> [2025, July 25]

^๘ AWS, การรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์คืออะไร [Online], Available : <https://aws.amazon.com/th/what-is/cybersecurity/> [2025, July 25]

และต้องรายงานเหตุการณ์ที่อาจกระทบต่อความมั่นคงไซเบอร์ภายในกรอบเวลาที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ยังส่งผลต่อภาครัฐ โดยหน่วยงานราชการทุกระดับต้องจัดทำแผน Cybersecurity และมีทีมตอบสนองเหตุการณ์ไซเบอร์ อีกทั้งต้องรายงานความคืบหน้าในการดำเนินการตามกรอบที่ กมช. กำหนด^๔

(๕) สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาดิจิทัล (Intellectual Property Rights) นั้น คือสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์ผลงานดิจิทัล เช่น งานเขียน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ งานเพลง ภาพถ่าย หรือวิดีโอ โดยสิทธิเหล่านี้จะทำให้ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ หรือหาประโยชน์จากผลงานของตน โดยประเทศไทยนั้นกำลังก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจดิจิทัลที่มีนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกลไกในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคม จากการพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงพฤติกรรมของคนที่มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยจากการสำรวจของบริษัท We are Social พบว่าในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑ ประเทศไทยมีผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตสูงถึง ๘๒% ของประชากรทั้งหมด จากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัล ที่ทำให้เกิดรูปแบบธุรกิจใหม่ ๆ พฤติกรรมของคนที่เปลี่ยนไป รูปแบบทรัพย์สินทางปัญญา (Copyright, Patent/ Petty Patent, Trademark, Trade Secret) ที่เปลี่ยนไป ส่งผลกระทบและสร้างความท้าทายต่อการการคุ้มครองและส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาไปทั่วโลก หลายประเทศจึงดำเนินการปรับปรุงมาตรการและนโยบายด้านการคุ้มครองและป้องกันการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาให้ทันต่อบริบทของยุคสมัย และรูปแบบทรัพย์สินทางปัญญาที่เปลี่ยนไปในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล เพื่อให้การคุ้มครองและป้องกันการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ในประเด็นนี้ สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลได้วางแผนปฏิบัติการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาด้านดิจิทัล ยกตัวอย่างเช่น การสร้างความตระหนักให้ประชาชนถึงความเข้าใจในทรัพย์สินทางปัญญา และความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การไม่ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ผู้คนนิยมใช้โซเชียลมีเดีย ทำให้ทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะด้านดิจิทัลกลายเป็นเรื่องใกล้ตัว ในประเทศที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความตระหนักด้านทรัพย์สินทางปัญญา ได้ดำเนินกิจกรรมที่ครอบคลุมตั้งแต่ การให้การศึกษา ให้ข้อมูล ให้ความรู้ ไปจนถึงการเปลี่ยนทัศนคติ โดยใช้วิธีสร้างความตระหนัก จัดตั้งแคมเปญ ให้การศึกษาในสถานศึกษา ไปจนถึงการสร้างสื่อเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะ โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ WIPO ได้ส่งเสริมและช่วยเหลือประเทศสมาชิกในการออกแบบกลยุทธ์เพื่อส่งเสริมการเคารพทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงการพัฒนาเครื่องมือในการช่วยเพิ่มความตระหนักในด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะในเยาวชน โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนเข้าใจความสำคัญของ ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า นอกจากนี้ การออกกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้มแข็ง รัดกุม และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ก็เป็นอีกหนึ่งแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศนั้น ๆ ได้ ประเทศที่มีการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ จากการจัดอันดับของ U.S. Chamber International IP Index ในปี ๒๐๑๘

^๔ bluebik, พ.ร.บ. ความมั่นคงไซเบอร์ คืออะไร? ส่งผลต่อคนทั่วไปและธุรกิจอย่างไร [Online], Available : <https://bluebik.com/th/blog/blog-cyber-security-act-b-e/> [2025, July 25]

ได้แก่ ประเทศ อเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส สวีเดน เยอรมัน และญี่ปุ่น การที่มีกฎหมายคุ้มครองที่เข้มแข็ง และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญามั่นใจในระบบการคุ้มครองทรัพย์สินปัญญาในประเทศนั้น ๆ ว่าการจดทะเบียนหรือการสร้างสรรค์นวัตกรรม หรือผลงานใด ๆ จะได้รับความคุ้มครองอย่างเป็นธรรม รวมถึงทำให้คนทั่วไปมีความตระหนัก เห็นถึงคุณค่าของทรัพย์สินทางปัญญา เข้าใจถึงผลกระทบที่จะเกิดหากตนเองละเมิดกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ส่งผลให้การละเมิดกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาลดลง^{๑๐}

(๖) สิทธิที่จะถูกลืม (Right to be Forgotten) นั้น คือสิทธิของปัจเจกบุคคลในการลบหรือร้องขอให้ลบข้อมูลส่วนบุคคลที่ไม่มีความสำคัญหรือไม่มีความจำเป็นว่าข้อมูลดังกล่าวจะเผยแพร่ไปโดยเจ้าของข้อมูลเองหรือบุคคลที่สาม และแม้การเผยแพร่จะกระทำไปโดยชอบด้วยกฎหมาย บุคคลผู้เป็นเจ้าของข้อมูลก็ยังคงมีสิทธิเช่นว่านั้น โดยสิทธิที่จะถูกลืมนั้นเป็นสิทธิของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลในการควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลของตนเอง เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลสามารถขอให้ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลลบข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลได้เมื่อข้อมูลส่วนบุคคลนั้นไม่มีความจำเป็นหรือไม่มีความสำคัญต่อผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลแล้ว เช่น ผู้ควบคุมข้อมูลส่วนบุคคลได้ใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อปฏิบัติการตามสัญญาเสร็จแล้วและไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเก็บข้อมูลส่วนบุคคลนั้นไว้ต่อไป หรือข้อมูลส่วนบุคคลนั้นเป็นข้อมูลที่ล้าสมัย เช่น ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดทางอาญาในอดีต ซึ่งในภายหลังผู้กระทำความผิดได้รับโทษและพ้นโทษแล้ว

สิทธิที่จะถูกลืมเกิดขึ้นจากแนวความคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวซึ่งเดิมที่ความเป็นส่วนตัวหมายถึงการดำเนินชีวิตของมนุษย์หรือนิสัย การสร้างครอบครัว การทำงาน การมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือการนับถือศาสนา แต่เมื่อเกิดการพัฒนาของเทคโนโลยีต่าง ๆ รวมถึงการเกิดขึ้นของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้การดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป โดยการปรากฏตัวของอินเทอร์เน็ตนั้นทำให้เกิดการเชื่อมโยงถึงกันได้ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นด้าน การติดต่อสื่อสาร การถ่ายโอนหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งบุคคลทุกคนที่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้จะสามารถสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ได้จากทั่วทุกมุมโลก และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาเผยแพร่ต่อได้ อันจะนำมาซึ่งความเสี่ยงในการถูกล่วงละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวรูปแบบใหม่ ลักษณะของการให้ความคุ้มครองสิทธิในความเป็นส่วนตัวจึงเปลี่ยนแปลงไปโดยจะต้องครอบคลุมถึงความเป็นส่วนตัวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลที่อยู่บนอินเทอร์เน็ตด้วย

สหภาพยุโรปได้กำหนดให้สิทธิในการได้รับความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล รัฐสมาชิกของสหภาพยุโรปจึงเริ่มมีการบัญญัติกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมากขึ้นโดยกำหนดหน้าที่ให้กับบุคคลที่นำข้อมูลไปใช้จะต้องชี้แจงวัตถุประสงค์ในการขอจัดเก็บและใช้ข้อมูลต่อเจ้าของข้อมูล และจะต้องขอความยินยอมจากเจ้าของข้อมูลก่อนที่จะจัดเก็บและใช้ข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลของสหภาพยุโรปยังมีการกำหนดสิทธิของเจ้าของข้อมูล เช่น สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลของตนเอง สิทธิในการคัดค้านการประมวลผลข้อมูล สิทธิในการลบข้อมูล ซึ่งในกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลฉบับล่าสุด คือ กฎระเบียบ

^{๑๐} สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, แนวปฏิบัติการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาด้านดิจิทัล [Online], Available : <https://www.depa.or.th/th/article-view/ip-series-best-practices-digital-ip-promotion> [2025, July 25]

สหภาพยุโรปฯ ได้มีการกำหนดสิทธิที่จะถูกลืมไว้อย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก โดยสิทธิที่จะถูกลืมนั้นเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นใหม่ที่มีลักษณะและขอบเขตการบังคับใช้สิทธิที่ยังไม่มีความชัดเจนและเป็นเอกภาพ จึงมีเพียงบางประเทศเท่านั้นที่ยอมรับแนวความคิดของสิทธิดังกล่าว

๓. สิทธิดิจิทัลกับหลักนิติธรรม

คำว่า “นิติธรรม” นั้น พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายว่า หมายถึง หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายที่บุคคลทุกคนต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

ที่ผ่านมาในอดีต มีนักวิชาการมากมายที่อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรมซึ่งคำอธิบายดังกล่าวก็จะมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แม้ว่าแต่ละท่านจะแปลคำว่า the rule of law แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถประมวลความคิดเห็นหรืออธิบายของนักนิติศาสตร์ไทยได้ดังต่อไปนี้^{๑๑}

ศาสตราจารย์ จิตติ ดิงศภัทิย์ อธิบายความหมายของหลักนิติธรรมว่าหมายถึง “ไม่ใช่ข้อกำหนดหรือบทบัญญัติทั้งหลายที่มีอยู่ในตัวกฎหมายหรือกฎอันเป็นหลักในมาตราต่าง ๆ กำหนดไว้ แต่หมายถึงกฎที่บังคับตัวบทกฎหมายหรือบังคับกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายเหล่านั้นต้องอยู่ในกรอบในบังคับของกฎนั้นอีกชั้นหนึ่ง... ความหมายของ Rule of Law คือประมวลหลักของสิทธิขั้นมูลฐานที่แทรกอยู่ในองค์การแห่งรัฐซึ่งมีอำนาจและวิธีการอันจะทำให้สิทธิเหล่านั้นมีผลประกอบด้วยหลักสถาบัน และวิธีการซึ่งมีอยู่ในกฎหมายอันชุมชนรับรองและคุ้มครองประโยชน์ของเอกชน โดยจำกัดขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐหลักที่ว่านี้ใช้บังคับแก่ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และทนายความ จึงเป็นที่รับรองกันว่าเป็นกฎอันเป็นพื้นฐานที่ตั้งแห่งการก่อสิทธิขั้นมูลฐานตามกฎหมาย...” และศาสตราจารย์จิตติยังเห็นอีกด้วยว่า the Rule of Law นั้นเป็นกฎข้อบังคับเหนือกฎหมายอีกชั้นหนึ่งซึ่งเป็นแนวคิดมาแต่โบราณ^{๑๒}

ส่วนอาจารย์ธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้อธิบาย the rule of law ซึ่งท่านแปลว่า “นิติธรรมวินัย” ว่าหมายถึง “หลักการแห่งกฎหมายที่เหตุทุนศักดิ์แห่งความเป็นมนุษย์และยอมรับนับถือสิทธิและเสรีภาพแห่งมนุษยชนทุกแห่งทุกมุม รัฐต้องให้ความอารักขาคุ้มครองมนุษยชนให้พ้นจากลัทธิทรราชย์ หากมีข้อพิพาทใด ๆ เกิดขึ้นไม่ว่ารัฐกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับเอกชนศาลสถิตยุติธรรมเท่านั้นที่มีอำนาจอิสระและเด็ดขาดในการตัดสินข้อพิพาทนั้นตามกฎหมายของบ้านเมือง” โดยท่านเห็นด้วยว่า คำว่า นิติธรรมวินัย ในปัจจุบันมีความหมายกว้างกว่าในระบบกฎหมายอังกฤษสมัยดั้งเดิม^{๑๓} อาจารย์ธานินทร์ยังได้สรุปสาระสำคัญของหลักนิติธรรมว่าอย่างน้อยควรประกอบด้วยหลักการสำคัญ ดังนี้ ๑) ศาลที่จะพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทระหว่างบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์ขัดกัน ๒) ผู้พิพากษาซึ่งมีความเป็นอิสระ ปราศจากอคติและเป็นผู้มีความสามารถที่จะพิจารณาข้อพิพาทนั้นได้ ๓) หลักการนั่งพิจารณาคดีและตัดสินข้อพิพาทภายในระยะเวลาอันสมควร ๔) วิธีการที่จะบังคับให้

^{๑๑} ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, “ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม” ใน “สถาบันพระปกเกล้า”, หน้า ๑๒-๑๖

^{๑๒} จิตติ ดิงศภัทิย์, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, ก.ท.ม.: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕ หน้า ๘๕

^{๑๓} ธานินทร์ กรัยวิเชียร, บทบรรณาธิการ, บทบัญญัติ, เล่มที่ ๒๐ ตอน ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕

เป็นไปตามคำพิพากษา ๕) วิธีพิจารณาดีของศาลที่เที่ยงธรรมและมีเหตุผล ๖) กฎหมายที่ศาลใช้วินิจฉัยต้องมีความแน่นอนชัดเจน มีความพอดีและเป็นธรรม^{๑๔}

สำหรับนักกฎหมายระหว่างประเทศอย่าง ศาสตราจารย์วิทิต มันทราภรณ์ ได้อธิบายแนวคิดหลักนิติธรรมที่คล้ายคลึงกับแนวคิดของ Pual Craig ที่แบ่งแยกหลักนิติธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ หลักนิติธรรม ในเชิงรูปแบบกับหลักนิติธรรมในเชิงเนื้อหา กล่าวอีก นัยหนึ่งหลักนิติธรรมมีทั้งขอบเขตที่กว้างและแคบ ขอบเขตที่รวมถึงประชาธิปไตยและขอบเขตที่ไม่รวมถึงประชาธิปไตย จึงต้องมีการระมัดระวังในการใช้ศัพท์ คำนี้ โดยศาสตราจารย์วิทิต มันทราภรณ์ อธิบายว่า หลักนิติธรรมได้มีความสัมพันธ์อย่างเลียงไม่ได้กับแนวคิด เรื่องที่เป็นนามธรรมอย่างสิทธิและหน้าที่ ปัจเจกชนกับชุมชน สิทธิทางการเมือง สิทธิทางเศรษฐกิจและสิทธิทางวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชน ความมั่นคง ดังนั้น ในทฤษฎีของอาจารย์วิทิตแล้ว ความหมายของหลักนิติธรรมนั้นมีพัฒนาการที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ปัจจุบันคำว่าหลักนิติธรรมได้รวมถึงแนวคิดอื่น ๆ เข้าไว้ด้วย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่นสิทธิการให้หลักประกันแก่ผู้ยากจน สิทธิที่จะเข้าถึงทรัพยากรที่หลากหลาย เป็นต้น นอกจากนี้ ศาสตราจารย์วิทิตยังได้ยกตัวอย่างกรณีที่มีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมให้กับตนเอง (Self-amnesty decrees) ในช่วงเวลาที่มีการปราบปรามประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬว่าขัดกับหลักนิติธรรมด้วย^{๑๕}

เมื่อพิจารณาถึงสิทธิดิจิทัลกับหลักนิติธรรมนั้นจะเห็นว่าจะมีความเกี่ยวโยงกันในหลากหลายประเด็น กล่าวคือ ในเรื่องการประกันสิทธิดิจิทัลต้องกระทำอย่างชัดเจนและเท่าเทียมกัน เช่น การแสดงออกหรือความเป็นส่วนตัว ควรถูกปกป้องอย่างชัดเจน มีกฎหมายรองรับ มีเกณฑ์แน่นอน และบังคับใช้ได้จริง ซึ่งเป็นหัวใจของนิติธรรม อีกทั้งในเรื่องกระบวนการคุ้มครองสิทธิดิจิทัลต้องมีกระบวนการที่เป็นธรรมและสามารถอุทธรณ์ได้ เมื่อรัฐสั่งระงับหรือลบข้อมูลออนไลน์ กฎหมายต้องเปิดช่องให้ดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม เช่น มีเหตุผลชัดเจน มีหลักเกณฑ์ และสามารถฟ้องร้องเพื่อให้มีการตรวจสอบได้ (due process) นอกจากนี้ในเรื่องของกฎหมายหรือมาตรการควบคุมในโลกของดิจิทัลนั้นจะต้องมีความชัดเจน ความแน่นอน และไม่คลุมเครือ เช่น การลบ “เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม” ต้องมีนิยามชัดเจน ไม่เปิดช่องให้รัฐใช้อำนาจไม่ชอบเพราะอาจจะละเมิดเสรีภาพ ยิ่งไปกว่านั้นการตอบสนองต่อท้าทายในยุคเทคโนโลยีก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญเช่นกัน เนื่องจากหากเทคโนโลยีก้าวเร็วกว่ากฎหมายก็จะทำให้เกิดช่องว่างของกฎหมายทำให้ผู้คนอาจถูกละเมิดสิทธิได้ ดังนั้นหลักนิติธรรมจึงต้องปรับตัวออกแบบกฎหมายให้ทันสถานการณ์ โดยคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การใช้อำนาจของรัฐหรือเอกชนบนแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น AI, การแบนข้อมูลหรือการเซ็นเซอร์

^{๑๔} อานันท์ กรียวิเชียร, หลักนิติธรรม, กรุงเทพฯ : บริษัท ขอนทิพย์ ๕๐ จำกัด, ๒๕๕๒, หน้า ๗

^{๑๕} วิฑิต มันทราภรณ์, หลักนิติธรรมกับสิทธิมนุษยชน, วารสารพระธรรมนุญ, เล่ม ๔๙ ฉบับ “หลักนิติธรรม” พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๒ หน้า ๒๔-๒๕.

บทสรุป

เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องระหว่างสิทธิดิจิทัลและหลักนิติธรรมดังที่กล่าวไปข้างต้น จึงเป็นเหตุให้ประเทศไทยควรมีแนวทางและมาตรการที่ควรดำเนินการในเรื่องนี้คือ บัญญัติสิทธิดิจิทัลในรัฐธรรมนูญ เช่น การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต, ความเป็นส่วนตัว หรือสิทธิในการควบคุมข้อมูล เพื่อให้มีความมั่นคงและบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการมีกระบวนการพิจารณาตรวจสอบที่เป็นอิสระและเป็นธรรม เมื่อเกิดการระงับข้อมูล ควรมีแนวทางให้ตรวจสอบจากศาลหรือหน่วยงานที่เป็นกลาง และการกำกับดูแลแพลตฟอร์มโดยมีมาตรฐานตามหลักนิติธรรม เช่น การกำกับ AI, algorithmic governance, ระบบรักษาความปลอดภัยข้อมูล โดยคำนึงถึงความโปร่งใสและการรับผิดชอบ รวมถึงส่งเสริมความรู้สาธารณะในประชาชน เช่น ความรู้เรื่องสิทธิออนไลน์ การรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเสริมสร้างพลเมืองดิจิทัลที่เข้มแข็งและมีวิจารณญาณในการใช้เทคโนโลยี

บรรณานุกรม

- กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, Think Digital [Online], Available : <https://blog.think-digital.app/2024/07/15/digital-right> [2025, July 10]
- จิตติ ตังศภัทย์, หลักวิชาชีพนักกฎหมาย, ก.ท.ม.: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕ หน้า ๘๕
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร, บทบรรณาธิการ, บทบัณฑิต, เล่มที่ ๒๐ ตอน ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร, หลักนิติธรรม, กรุงเทพฯ : บริษัท ขนพิมพ์ ๕๐ จำกัด, ๒๕๕๒, หน้า ๗
- บุญยศชัย บุญโพธิ์, สื่อมวลชนกับการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล. Executive Journal. [Online], https://www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/oct_dec_09/pdf/86-88.pdf
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช, “ความหมายและองค์ประกอบของหลักนิติธรรม” ใน “สถาบันพระปกเกล้า”, หน้า ๑๒-๑๖
- วิจิต มั่นตราภรณ์, หลักนิติธรรมกับสิทธิมนุษยชน, วารสารพระธรรมบุญ. เล่ม ๔๙ ฉบับ “หลักนิติธรรม” พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๒ หน้า ๒๔-๒๕.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์, ทำความรู้จักกับภัยคุกคามไซเบอร์ [Online], Available : <https://www.sec.or.th/TH/Pages/CYBERRESILIENCE-KNOWLEDGECYBER> [2025, July 25]
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล, แนวปฏิบัติการส่งเสริมทรัพย์สินทางปัญญาด้านดิจิทัล [Online], Available : <https://www.depa.or.th/th/article-view/ip-series-best-practices-digital-ip-promotion> [2025, July 25]
- AWS, การรักษาความปลอดภัยทางไซเบอร์คืออะไร [Online], Available : <https://aws.amazon.com/th/what-is/cybersecurity/> [2025, July 25]
- bluebik, พ.ร.บ. ความมั่นคงไซเบอร์ คืออะไร? ส่งผลต่อคนทั่วไปและธุรกิจอย่างไร [Online], Available : <https://bluebik.com/th/blog/blog-cyber-security-act-b-e/> [2025, July 25]
- Coconet, About Coconet [Online], Available : <https://coconet.social/about/> [2025, July 10]
- Coconet, what are digital rights? [Online], Available : <https://coconet.social/2020/digital-rights-exploring-definitions-th/> [2025, July 10]
- Pimnara Intaprasert, SDG Updates | Right to know สิทธิได้รู้ : การเปิดเผยข้อมูลสำคัญอย่างไรต่อการบรรลุ SDGs [Online], Available : <https://www.sdgmovement.com/2021/04/06/sdg-updates-right-to-know> [2025, July 25]
- Soraya S., กฎหมายสื่อมวลชน การคุ้มครอง สิทธิส่วนบุคคล และชื่อเสียงเกียรติคุณ [Online], Available : <https://www.nupress.grad.nu.ac.th/> [2025, July 22]